

THE INFLUENCE OF
CONTEMPORARY CONSTITUTIONS
ON RELATIONS BETWEEN
INDIVIDUALS

redakcja
naukowa

ODDZIAŁYWANIE
WSPÓŁCZESNYCH KONSTYTUCJI
NA STOSUNKI MIĘDZY
PODMIOTAMI PRYWATNYMI

Monika
Florczak-Wątor

Księgarnia Akademicka

ODDZIAŁYWANIE WSPÓŁCZESNYCH KONSTYTUCJI
NA STOSUNKI MIĘDZY PODMIOTAMI PRYWATNYMI

THE INFLUENCE OF CONTEMPORARY CONSTITUTIONS
ON RELATIONS BETWEEN INDIVIDUALS

ODDZIAŁYWANIE WSPÓŁCZESNYCH KONSTYTUCJI NA STOSUNKI MIĘDZY PODMIOTAMI PRYWATNYMI

THE INFLUENCE OF CONTEMPORARY CONSTITUTIONS ON RELATIONS BETWEEN INDIVIDUALS

redakcja naukowa
Monika Florczak-Wątor

Kraków

© Copyright by Individual Authors, 2015

Recenzent/Reviewer:

Prof. dr. hab. Mirosław Granat

Opracowanie redakcyjne/Proofreading:

Joanna Nazimek/John Czekalski

Projekt okładki/Cover design:

Emilia Dajnowicz

ISBN 978-83-7638-577-8 (wersja papierowa/paper version)

978-83-7638-619-5 (e-book)

Publikacja sfinansowana ze środków Fundacji na rzecz Nauki Polskiej przyznanych w ramach programu POMOST na realizację projektu badawczego 'The horizontal dimension of the constitutional rights in a comparative perspective' (POMOST BIS/2012-6/2; kierownik projektu: dr hab. Monika Florczak-Wątor).

SPIS TREŚCI

Autorzy/Authors	· 7
Wstęp (MONIKA FLORCZAK-WĄTOR)	· 9
Introduction (MONIKA FLORCZAK-WĄTOR)	· 13
Horyzontalne działanie praw podstawowych w Niemczech (IWONA WRÓBLEWSKA)	· 17
Constitutional Rights and Private Relations in Greece (CHARILAOS NIKOLAIDIS)	· 43
Oddziaływanie praw podstawowych na stosunki między podmiotami prywatnymi w Szwajcarii (MONIKA FLORCZAK-WĄTOR)	· 61
Problem poziomego oddziaływania konstytucyjnych praw i wolności we Francji (JAROSŁAW SZYMANEK)	· 85
Stosowanie praw podmiotowych w stosunkach horyzontalnych w Hiszpanii (JAROSŁAW SUŁKOWSKI)	· 117
Horizontal Effect of Constitutional Human Rights in Israel (ANNA RATAJ)	· 143
Konstytucyjne podstawy prawnej regulacji stosunków prywatnoprawnych w Polsce (na tle koncepcji horyzontalnego oddziaływania praw konstytucyjnych oraz obowiązku ochrony tych praw przez państwo) (PIOTR CZARNY)	· 165
Constitutionalisation of Private Law in the United States of America (SEBASTIAN KUBAS)	· 183

Horyzontalne działanie wolności i praw konstytucyjnych w Republice Litewskiej (<i>ANNA CHMIELARZ-GROCHAL</i>)	· 203
Constitutionalization of the relations between private parties in the view of the principle of equality and non-discrimination. Albanian legislation and case-law practice in compliance with international and European standards (<i>MIGENA LESKOVIKU</i>)	· 225
European Convention on Human Rights as the legal basis of the concept of positive obligations of the States Parties (<i>TATYANA A. ANTUPOVA</i>)	· 259
Indeks/Index	· 279

AUTORZY/AUTHORS

ANTSUPOVA TATYANA A. – Prof. Asoc. Dr., Head of the International and Comparative Law Department, International Humanitarian University, Odessa, Ukraine

CHMIELARZ-GROCHAL ANNA – dr, Katedra Prawa Konstytucyjnego, Uniwersytet Łódzki

CZARNY PIOTR – dr, Katedra Prawa Konstytucyjnego, Uniwersytet Jagielloński

FLORCZAK-WĄTOR MONIKA – dr hab., Katedra Prawa Konstytucyjnego, Uniwersytet Jagielloński

KUBAS SEBASTIAN – dr, Katedra Prawa Konstytucyjnego, Uniwersytet Jagielloński

LESKOVIKU MIGENA – Prof. Asoc. Dr., Head of Public Law Department, Vice-Dean of Law Faculty, European University of Tirana, Albania

NIKOLAIDIS CHARILAOS – LLB, LLM, PhD in Law, European Public Law Organization, Greece

RATAJ ANNA – dr, LLM, LLM, Katedra Prawa Konstytucyjnego, Uniwersytet Jagielloński

SUŁKOWSKI JAROSŁAW – dr, Katedra Prawa Konstytucyjnego, Uniwersytet Łódzki

SZYMANEK JAROSŁAW – prof. nadzw. dr hab., Instytut Nauk Politycznych, Uniwersytet Warszawski

WRÓBLEWSKA IWONA – dr, Katedra Prawa Konstytucyjnego, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

WSTĘP

Oddziaływanie współczesnych konstytucji na stosunki między podmiotami prywatnymi, czyli tzw. stosunki horyzontalne, jest faktem oczywistym, który sam w sobie nie wymaga udowodnienia. Wyzwaniem dla dzisiejszej doktryny prawa pozostaje natomiast odpowiedź na pytanie dotyczące skali tego zjawiska i form jego występowania. Podejmując owo wyzwanie, postanowiliśmy przeprowadzić badania usytuowane w realiach konstytucyjnych konkretnych państw, uwzględniające nie tylko treść norm konstytucyjnych, ale również polityczny i społeczny kontekst historyczny, który wyznacza tożsamość danego państwa. Oddziaływanie konstytucji na stosunki horyzontalne trzeba bowiem widzieć w szerokiej perspektywie, wykraczającej daleko poza literę prawa. Promieniowanie norm, zasad i wartości konstytucyjnych, ich przenikanie do systemu prawa prywatnego, wyznaczanie standardów zachowań podmiotów prywatnych znacząco rozszerza przestrzeń konstytucyjną, w której funkcjonuje państwo, społeczeństwo i jednostka. Akceptacja poglądu o horyzontalnym działaniu praw konstytucyjnych zmienia nasz sposób postrzegania konstytucji, jej roli i funkcji oraz możliwości jej stosowania w praktyce. Konstytucja oto przestaje być bowiem jedynie zbiorem zasad definiujących organizację i funkcjonowanie aparatu państwowego, a staje się instrumentem kreowania społeczeństwa demokratycznego oraz aksjologicznym punktem odniesienia dla oceny procesów zachodzących w tym społeczeństwie.

Badania, których wyniki mamy przyjemność zaprezentować w niniejszym zbiorze, obejmują powojenne europejskie ustawy za-

sadnicze pochodzące z różnych okresów, tj. z lat 40. i 50. XX w. (konstytucje RFN i Francji), z lat 70. XX w. (konstytucje Grecji i Hiszpanii) oraz z lat 90. XX w. (konstytucje Litwy, Polski, Albanii i Szwajcarii). Kryterium czasu uchwalenia konstytucji miało dla nas istotne znaczenie, gdyż po pierwsze pozwoliło na stwierdzenie, w jakim stopniu koncepcje horyzontalnego działania praw konstytucyjnych podlegają ewolucji w czasie, a po drugie, w jakim zakresie rozwiązania przyjęte na gruncie starszych konstytucji są przejmowane pod rządami konstytucji uchwalonych później. Badaniami naszymi objęliśmy również dwie konstytucje pozaeuropejskie, które wybraliśmy nie tyle ze względu na kryterium czasu ich przyjęcia, choć w tym zakresie znacznie różnią się one od wspomnianych wyżej konstytucji europejskich, lecz przede wszystkim ze względu na ich specyfikę oraz specyfikę systemu prawnego państw, w których owe konstytucje obowiązują. Pierwszym z tych państw są Stany Zjednoczone Ameryki, posiadające najstarszą (przyjętą w 1787 r.) nowożytną konstytucję pisaną, która jednak nie ma klasycznego – charakterystycznego dla większości państw europejskich – rozbudowanego, ujętego w odrębnym rozdziale katalogu praw i wolności jednostki. Drugim państwem pozaeuropejskim objętym badaniami jest Izrael, który – w przeciwieństwie do innych państw ujętych w tym zbiorze – nie posiada konstytucji formalnej, a jedynie konstytucję materialną obejmującą kilkanaście ustaw zasadniczych przyjmowanych sukcesywnie na przestrzeni kilkunastu lat. Wśród nich są również uchwalone w latach 90. XX w. przez Kneset ustawy dotyczące problematyki praw człowieka. Zarówno Stany Zjednoczone Ameryki, jak i Izrael posiadają również odmienny od państw Europy kontynentalnej system prawa, którego istotną częścią jest prawo sędziowskie. Z punktu widzenia przedmiotu naszych badań okoliczność ta miała istotne znaczenie, bo pozwoliła porównać podejście sądów orzekających w systemie kontynentalnym i systemie *common law* do problemu horyzontalnego działania praw konstytucyjnych. Oddziaływanie współczesnych konstytucji na stosunki między podmiotami prywatnymi jest bowiem obecnie przede wszystkim zasługą sądów i trybunałów, które uwzględniają standardy konstytucyjne.

tucyjne, rozstrzygając spory zaistniałe na tle tych stosunków. Wybór określonej koncepcji horyzontalnego działania praw konstytucyjnych determinuje zatem nie tyle treść konkretnego przepisu konstytucyjnego, ile sposób jego interpretowania i stosowania w praktyce orzeczniczej. Z tego też powodu opracowania ujęte w tym zbiorze nie ograniczają się jedynie do przytoczenia regulacji konstytucyjnej, lecz również ukazują różnorodne możliwości jej odczytywania w praktyce sądowej.

Celem poszerzenia perspektywy badawczej w zbiorze ujęto także opracowanie dotyczące Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, na tle której sformułowana została przez Europejski Trybunał Praw Człowieka koncepcja obowiązków ochronnych państwa. Do koncepcji tej nawiązują bowiem sądy w państwach objętych badaniami, starając się uzasadnić jej funkcjonowanie na gruncie regulacji konstytucyjnych, a ponadto w niektórych z tych państw sama Konwencja jest traktowana jako element konstytucji *sensu largo*, co dodatkowo uzasadniało włączenie jej do zakresu prac analitycznych.

I w końcu ostatnia kwestia, która we wstępie tego zbioru wymaga wyjaśnienia. Otóż podstawowym celem naszym badań było przedstawienie bogactwa różnorodnych rozwiązań przyjmowanych na gruncie współczesnych konstytucji i stosowanych w praktyce pod szyldem horyzontalnego działania praw konstytucyjnych. Cel ten chcieliśmy osiągnąć nie tylko poprzez stworzenie starannie dobranej wachlarza państw, których sądy i trybunały w tej kwestii prezentują odmienne poglądy, ale również poprzez zaangażowanie w realizację projektu naukowców reprezentujących różne kraje i różne ośrodki akademickie. W skład międzynarodowego zespołu badawczego weszli zatem naukowcy z Albanii, Grecji, Ukrainy i Polski, co ostatecznie przesądziło o dwujęzycznym charakterze przygotowanej przez nas publikacji. Jako jej redaktor naukowy dziękuję wszystkim autorom za zaangażowanie, a recenzentowi, Profesorowi Mirosławowi Granatowi, za cenne wskazówki. Badania, których wyniki prezentujemy, prowadziliśmy w ramach grantu przyznanego przez Fundację na

rzecz Nauki Polskiej. Ufamy, że publikacja ta będzie ważnym elementem debaty dotyczącej oddziaływania współczesnych konstytucji na stosunki między podmiotami prywatnymi.

Monika Florczak-Wątor

Oddziaływanie konstytucji na stosunki horyzontalne trzeba widzieć w szerokiej perspektywie. Promieniowanie norm, zasad i wartości konstytucyjnych, ich przenikanie do systemu prawa prywatnego, wyznaczanie standardów zachowań podmiotów prywatnych znacząco rozszerza przestrzeń konstytucyjną, w której funkcjonuje państwo, społeczeństwo i jednostka. Akceptacja poglądu o horyzontalnym działaniu praw konstytucyjnych zmienia nasz sposób postrzegania konstytucji, jej roli i funkcji oraz możliwości jej stosowania w praktyce. Konstytucja oto przestaje być bowiem jedynie zbiorem zasad definiujących organizację i funkcjonowanie aparatu państwowego, a staje się instrumentem kreowania społeczeństwa demokratycznego oraz aksjologicznym punktem odniesienia dla oceny procesów, zachodzących w tym społeczeństwie. Podstawowym celem naszych badań było przedstawienie bogactwa różnorodnych rozwiązań przyjmowanych na gruncie współczesnych konstytucji i stosowanych w praktyce pod szyldem horyzontalnego działania praw konstytucyjnych. Cel ten chcieliśmy osiągnąć nie tylko poprzez stworzenie starannie dobranej wachlarza państw, ale również poprzez zaangażowanie w realizację projektu naukowców reprezentujących różne kraje i różne ośrodki akademickie. W skład międzynarodowego zespołu badawczego weszli zatem naukowcy z Albanii, Grecji, Ukrainy i Polski, co ostatecznie przesądziło o dwujęzycznym charakterze przygotowanej przez nas publikacji.

Ze Wstępu

www.akademicka.pl

The influence of a constitution on the relations between private parties must be seen in a broad perspective. The wide application of constitutional norms, principles and values, and their penetration into the private law system so that they set standards for the behavior of an individual, significantly broaden the constitutional space in which the State, society, and the individual function. Accepting an opinion on the horizontal application of constitutional rights changes our mode of perception of the constitution, its role, and its functions, as well as the possibility that it will apply in practice. In this way the constitution ceases to be only a collection of principles describing the organization and functioning of the state apparatus and becomes an instrument for the creation of a democratic society and an axiological point of reference for the valuation of the processes that take place in this society. The main purpose of our research was the presentation of the range of different solutions adopted on the basis of current constitutions and applied in practice under the heading of the horizontal application of constitutional rights. We wanted to achieve this purpose not only by the careful choice of States, but also by the engagement of researchers from different countries and universities in the realization of the project. Therefore our international research team consists of researchers from Albania, Greece, Ukraine, and Poland, and this leads to the bilingual character of our publication.

From the Introduction

ISBN 978-83-7638-577-8

9 788376 385778